

Simulacija stvarnosti

Platon i simulacija sveta ideja

Upad u takozvano *digitalno doba* i njegova ubrzana i kako nam se ponekad čini patološka ekspanzija doneli su nam, u filozofskom i društveno-teorijskom smislu, izražen *narativ o lažnoj stvarnosti*. Najveću zaslugu ili krivicu za ispostavljanje takvog narativa, posebno u poslednjih par decenija, imaju naravno *virtuelne zajednice*, manje ispravno nazivane društvene mreže. Tu se misli na facebook, twitter, instagram, youtube i slične internet platforme. Ali ne smemo zaboraviti i „klasične“ medije poput radija, televizije, štampanih novina... Iako je njihova uloga znatno marginalizovana u 21. veku, oni su nekada imali slično mesto u ljudskoj stvarnosti, među njihovim „korisnicima“, iako ne sa tolikim i takvim efektom kao današnje internet platforme.

Naravno, o lažnoj stvarnosti je bilo govora mnogo pre pojave „MySpace-a“ ili „Facebook-a“. Odakle početi nego od početka, od samih korena. Zaista su *stari Grci* već rekli mnogošta o mnogočemu. Sami *počeci filozofije*, dakle, odlikuju se upravo mišljenjem stvarnosti, tj. *realnosti i privida*. Gde se privid ponekad shvata kao integralni deo same stvarnosti, a ponekad samo kao pogrešna upotreba mišljenja. Tako je *Parmenid*, čuveni elejski filozof, razlikovao *put mnenja i put istine*. Čula nas vode na prvi put, put zablude i privida, a um na drugi, put istine i onoga što je zaista stvarno. *Platon* je smatrao da je *svet ideja* stvarni, suštinski svet, a *svet čula i pojedinačnih materijalnih stvari* samo privid, u današnjem smislu doslovno rečeno *simulacija sveta ideja*, realnog sveta. Dakle, čulni svet je kod Platona bio nešto iz čega se treba izvući, izaći iz pećine, dijalektičkim putem, pute mnenja, čula, razuma i uma doći do sveta ideja, do istinske stvarnosti. Ali i taj *čulni svet pojedinačnih stvari jeste nešto realno* kod ovog velikog starogrčkog mislioca, nešto u čemu mi živimo. Samo što je taj život nekakav polu-život, ne do kraja stvaran, već *samo kao bleđa kopija onog istinitog*. Treba se uzdići do tog realnog sveta, jednom vertikalom koja povezuje „ovaj“ i „onaj“ svet, koji su suštinski različiti, da, ali koji su ipak u nekakvom odnosu. Kod Platona taj odnos je bio dijalektički odnos.

Danas, *svet virtuelnih zajednica za nas jeste simulirani svet*, svet privida, zabluda, obmana i laži. Dakle, ono što je kod Platona čulni svet, predmetni svet, za nas je to u jednom bitnom smislu ne-čulni, ne-predmetni svet, u uobičajenom značenju tih reči. Dakle, stvari nekako dube na glavi u odnosu na Platona i staru Grčku. Mada, sasvim sigurno kada je *Platon imao na umu da se treba uzdići u svet ideja* i otresti se zabluda čulnog sveta mnenja, nije imao na umu ovo što mi danas živimo. Pa kao što je Platon govorio o usponu u pravi svet, *mi danas govorimo na neki način o „silasku“ u čulni svet*. Tu se možda oseti određena ciničnost povesnog toka. Za velikog Sokratovog učenika i Aristotelovog učitelja ideal je bio osloboditi se tela i svega materijalnog što nas korumpira. (Kasnije lajtmotiv hrišćanske filozofije) Za nas, decu facebook-a i youtube-a, ideal je postao izaći na ulicu sa loptom, popričati sa nekim na ulici, sa osobom od krvi i mesa a se na njegovim avатарom, profilnom slikom i slično, ostvariti bilo kakav lični kontakt, a da to nije preko „četa“, „lajka“... Ne znam da li je „ideal“ prava reč, možda jeste iz očiju nekih roditelja ili starijih generacija, sada već konzervativnih i neshvaćenih. Ako nije u pitanju ideal, može se reći da je u pitanju apel, u neku ruku. Dakle, danas čujemo, još koliko toliko, apel da se vratimo telu, vratimo materijalnom i čulnom. Naravno, ne na prosti način, na način materijalizacije i takvog načina vrednovanja, ne mislimo to vulgarno, već prosto kada se stvari malo pojednostave uviđa se taj obrt koji se desio za ovh par hiljada godina.

Simulacija i sekularizacija stvarnosti

Hrišćanstvo je mnogo toga pokupilo od Platona. Najbanalnije, ono što se na prvi pogled zapaža u tom „preuzimanju“ jeste, uslovno rečeno, *podela sveta na „onostrani“ i „ovostrani“*. Za hrišćanskog filozofa, kao i za Platona, svet čulnih stvari, ovaj svet, bio je manje vredan od nečulnog sveta, duhovnog sveta, on je samo jedan stepenik koji vodi ka istinskom svetlu. To je simulacija koju je Bog stvorio za nas, da u njoj kratko vreme živimo i izborimo se za mesto u pravom svetlu.

Proces sekularizacije u Evropi, koji počinje sa renesansom u Italiji, doneo je mnogo toga, od naučnog, preko tehničko-tehnološkog napretka, drugačije umetničke prakse, do opšte filozofske emancipacije svesti od hrišćanskih dogmi, tj. onostranog sveta. Iako su sasvim legitimne teze po kojima je taj način mišljenja zamenio jednog Boga drugim naime - prirodom. Dakle, neka promena se desila ali funkcija onog Drugog, kao nadmoćnog i transcendentnog je ostala. Proces sekularizacije kao i proces klerikalizacije, ili teologizacije, i danas traje. Na neki način oni zaista jesu u određenoj „borbi“, kao kod svetog Avgustina, bitka božanske države sa svetovnom državom. Ali, ovo ne treba shvatiti samo u naivnom smislu kolizije između crkve i države, recimo, iako je to svakako najočigledniji vid te borbe. Ta bitka se bje na različitim bojnim poljima. Polje koje je nama ovde najznačajnije i najinteresantnije jeste, nazovimo to, *digitalno polje*.

Posmatrano u svom čistom obliku, kao što smo istakli, imamo odnos između ovostranog čulnog sveta i onostranog sveta ideja ili spiritualnog sveta. Međutim šta se dešava kada se u računicu ubace *proces sekularizacije i digitalizacije*? Kakav savremeni hibrid se tu porađa? Sa jedne strane imamo *virtuelne zajednice, kompjuterske simulacije* (stvarnosti), razne internet platforme koje, u jednom nimalo naivnom smislu, *vrše funkciju „onostranog“ sveta hrišćanske teologije*. Naravno u jednom sekularizovanom obliku i značenju. Dovoljno je samo spomenuti činjenicu da nam danas ovaj simulirani svet u velikoj meri, ako ne i najviše, služi za izvesno bekstvo. Bekstvo od raznih stvari. Od „realnog“ sveta, od drugih, od nas samih... Pogledajmo samo video-igrice. Danas ne samo da se ljudi, pretežno mladi, upuštaju u pomahnitalo igranje video-igrice, već imamo i vrlo proširen trend posmatranja drugih kako igraju, tzv. „gejmera“. To je već opasna doza pasivnosti. Simulirani svet nam u jednom obliku i u nekim njegovim momentima nudi ono što je svet ideja ili carstvo nebesko nudilo prošlim civilizacijama. Otklon od ovog sveta, odsutnost, opojni osećaj pripadnosti nekoj „zajednici“, nekim „poslovima“, utočište, utehu... Naravno, i jedna i druga praksa imaju svoje mane. Ono što prvo pada na pamet je očigledna razlika koja se manifestuje u nedostatku određene „duhovnosti“ (šta god pod tim trenutno mislili) koji nosi ovaj savremeni simulirani svet, nasuprot onom hrišćanskom, koji je bar cenio duhovno angažovanje, u nekom smislu i moralno. Dok ovaj virtuelni svet simulacije nudi samo jednu totalnu prazninu, *prazno angažovanje*. Preciznije, u hrišćanskom i platonskom svetlu čovek je imao svrhu, zadatak, pa čak je i sam bio zadatak na neki način (postati bogo-čovek). Danas imamo svrsishodnost bez ikakve svrhe. Igramo igrice iz najprostije zabave, koja se u nekim momentima pretvara u mučenje i preuzima patološku formu, lajkujemo, šerujemo, idemo na „evente“, a zapravo ništa ne radimo.

Simulacija stvarnosti i stvarnost simulacije

Filozof Slavoj Žižek je sasvim dobro zapazio da se danas na sav glas govori o simuliranoj stvarnosti, o virtualnoj stvarnosti i slično. Ali da isto tako sa istim ako ne i većim legitimitetom *možemo govoriti o stvarnosti simulacije ili realnosti virtuelnog*. Zaista kada se samo malo pogleda i razmisli videćemo da mi sve manje simuliramo stvarnost, a sve više živimo u stvarnosti simulacije. Ili još bolje i tačnije rečeno: sama naša simulacija stvarnosti jeste proizvođenje stvarnosti simuliranog. Nismo više pasivni posmatrači senki na zidu pećine kao Platonovi zarobljenici, mi sami proizvodimo našu stvarnost kao simulaciju, koja time prestaje biti privid, prestaje biti zabluda i postaje nešto stvarnije od same stvarnosti u tradicionalnom smislu govoreći. Spomenuti „gejmer“ koji sedi za svojim personalnim kompjuterom, na prvi pogled ne radi mnogo, u smislu fizičkog pokretanja ili ponašanja. To mu je jedina sličnost koju bi eventualno mogao da ima sa Rodenovim „Misliocem“. Ali, činjenica je da on radi mnogo više od jednog „Mislioca“, koji proizvodi određenu realnost, ali samo u mislima. Gejmer učestvuje u jednom *procesu proizvođenja stvarnosti*, na način simulacije stvarnosti, recimo igra popularnu igru „Sims“. Upuštajući se u simulaciju života on proizvodi sami simulirani život, odnosno život na nivou simulacije. A takav život je u suštini prazan život, kratkotrajnog zadovoljstva, bez istinskog *patosa* i svrhe, iako se u trenutku može percipirati veoma uzbudljivo. Dakle, *izbrisala se granice između „stvarnog sveta“ i „simuliranog sveta“*, može se reći. Posledice tog nestanka granice, tu indiferentnost, osetimo svi. Sa druge strane, sve dok se i dalje govori o izostanku razlike između ta dva sveta, mi tu razliku imamo. Ali čini se da je potrebno uložiti ogroman napor kako bismo je demaskirali, osvetlili i videli šta nam je činiti.

Ubrzano grabimo napred, odnosno *nauka, tehnika i tehnologija ubrzano grabe napred*, a mi, njeni tvorci, kao da *zaostajemo* i to pozamašno. Već se uveliko govori o prebacivanju svesti na običan usb, na delu su već kolica za osobe sa invaliditetom koja se pokreću umom, kakva je imao Stiven Hokng. Ali, sve što ide „napolje“ ide i „unutra“. I dok mi govorimo o simulaciji stvarnosti, čini se kao da je akcenat i dalje na drugom terminu - „stvarnosti“, bar nešto malo više. Pa se brinemo šta se dešava sa stvarnošću, kako je menjamo pomoću te simulacije, kako je oponašamo na raznim nivoima, naravno kako to utiče na naš život, na naše svakodnevno iskustvo nas samih, drugih i sveta oko nas. I to su sve validni problemi i legitimna pitanja. Ali ono što moramo učiniti ako zaista želimo da proniknemo u koren samog problema i stanja stvari, jeste da više ispitamo *sam pojam simulacije*, ne kao nečega što je samo naše oruđe koje koristimo po volji, manje ili više svesno, već se moramo pitati o simulaciji kao nečemu što koristi nas, kao o nečemu što je postalo sam svoj cilj po sebi.